

# Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe



Uitgave 2022  
[www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl)

## Inhoud 2021

Voorwoord	03
Een aanrijding met wild (2)	04
Geweigroei bij edelherten	06
Mededeling bestuur	09
IJzerrijke kwel	11
Myxomyceten of slijmzwammen	13
Jaarprogramma 2022 – 2023	16
Moeilijk, moeilijk, moeilijk	23
Ransuilen	27
Nestkastenproject Radio Kootwijk	28
Zwarte specht	29
Vrijwilligerswerk in natuurgebieden	31
Bijzondere waarnemingen	32
Overzicht activiteiten	35

Tekeningen: Henk Bonekamp / Foto's: bestuursleden SBDV, Jan van Hulst.

**Alle foto's zijn in kleur te zien op onze site!**

**[www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl) – bibliotheek – fotoalbums.**

**De mens is het intelligentste van alle dieren en het meest dwaze.**

**Namens de dieren, Diogenes (412 - 323 voor Chr.).**



Het voortbestaan van de diersoorten op aarde is afhankelijk van de gevoelige balans van de natuur. Tot nu toe hebben vele dieren de inbreuk van de mens op hun bestaan overleefd. Maar wanneer wij niet leren de dieren op hun juiste waarde te schatten en een plaats op deze aarde voor hen zeker stellen, bestaat het gevaar dat wij de rijke en kleurrijke wereld ontdoen van vele bewoners. Wij hopen en geloven dan ook dat u, samen met ons, ons enthousiasme voor de dierenwereld in al zijn vormen kunt delen.

## Voorwoord 2022

Gerard van Heiningen

Beste lezers,

Hoewel we begin dit jaar nog geen excursies mochten houden vanwege corona, kunnen we, wanneer ik dit schrijf, toch terugkijken op een mooi jaar.

Voor alle excursies die we gehouden hebben, kregen we veel aanmeldingen en dus ook veel deelnemers. We hebben zelfs nog extra data ingepland om aan de vraag te kunnen voldoen. Het is jammer dat men zich niet altijd tijdig afmeldt als men verhinderd is te komen. Bij deze het verzoek even een berichtje te sturen naar [excursiesSBDV@gmail.com](mailto:excursiesSBDV@gmail.com) als u niet kunt komen. Maaike (coördinator excursies) doet veel moeite om iedereen deel te laten nemen aan een wandeling of andere activiteit, dus graag bij verhindering een berichtje naar eerdergenoemd mailadres. Mocht u ook eens een wandeling of een andere activiteit willen begeleiden ergens op de Veluwe waar u bekend bent en kunt u daar iets over vertellen dan willen wij u daar graag gelegenheid toe bieden. Telefoonnummers en emailadres staan op de achterzijde van dit boekje.

Onze vaste gidsen hebben zich ook voor 2022 weer bereid verklaard om met u op pad te gaan. In deze uitgave leest u hierover meer. De SBDV is dan ook erg blij met deze mensen die altijd weer geheel belangeloos voor de Stichting klaar staan. Hierbij een woord van dank voor alle gidsen namens het bestuur en alle deelnemers.



Als bestuur hebben we besloten om te stoppen met de website van onze stichting (zie 'Mededelingen bestuur'). De kosten om de site up-to-date te houden zijn dermate hoog dat we dit besluit hebben moeten nemen. Hiervoor in de plaats wordt er een Facebook-pagina aangemaakt. U kunt ons vinden onder de naam: Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe. De volledige agenda, allerlei wetenswaardigheden en activiteiten worden er beschreven en alle foto's van dit boekje komen er in kleur op.

De gezellige jaarlijkse vrijwilligersbijeenkomst hebben we ook dit jaar moeten afblazen en daarmee ook de geplande viering van het 35-jarig bestaan. Als corona niet opnieuw ons parten gaat spelen, hopen we deze in 2022 alsnog te houden.

Tot slot willen wij u als donateur van onze Stichting hartelijk bedanken voor uw bijdrage. Zonder deze giften kunnen we niet blijven bestaan. U weet toch dat u altijd iemand mee mag nemen naar een van onze activiteiten en natuurlijk hopen wij dan dat uw introducté ook donateur wordt.

Ik wens u veel leesplezier en graag tot ziens tijdens onze activiteiten en excursies.

## Een aanrijding met wild.... en dan? (2)

Gerard van Heiningen

Naar aanleiding van mijn artikeltje in ons vorige boekje (SBDV-2021) over de wildaanrijdingen, kreeg ik het verzoek een vervolg hierover te schrijven. Het onderwerp is ditmaal zweetwerk ofwel het nazoeken van gewond grofwild. Eerst even wat uitleg over de gebruikelijke termen:

- Valwild is een door een aanrijding gewond dier.
- Zweet is bloed van wild.
- Zweetspoor is een bloedspoor van het gewonde dier.
- Zweethond is een gespecialiseerde getrainde hond om dit wild op te zoeken.
- Zweethondengeleider is de man of vrouw met de zweethond.
- Letselplaats is waar het dier gewond is geraakt.
- Wondbed is een plek waar het gewonde dier is gaan liggen om vervolgens verder te vluchten.
- Ziek worden is dat het gewonde dier wegkruipt en mogelijk kort daarna sterft.
- Eindstuk is het gevonden dier of onderdeel ervan.

Na het schot of de aanrijding kan het voorkomen dat het gewonde dier vlucht. Dit kan zijn het bos in, of een maisakker in of via een weiland naar een veilige plek. Tijdens deze vlucht kan door een uitwendige verwonding zweet vrij komen en hierdoor ontstaat dan het zweetspoor.

Als er geen uitwendig bloedverlies is, bv na een aanrijding, ontstaat er toch een bruikbaar geurspoor voor de zweethond. Een gewond dier laat een andere geur na dan een gezond dier dat vlucht.



Ik begin met een voorbeeld na een aanrijding.

Op de Veluwe hebben we een groep vrijwilligers die een week dienst draaien dus 24/7. Door middel van een pieper wordt de dienstdoende valwildman/vrouw door de politie opgeroepen.

Na telefonisch contact met de meldkamer van de politie krijgt hij/zij te horen waar de aanrijding heeft plaats gevonden. Ook andere relevante info wordt aan hem/haar doorgegeven bijvoorbeeld of het dier doodligt of is gevlucht.

Ter plaatse wordt het dode dier aangetroffen en vervolgens meegenomen naar een slachtplaats. Blijkt dat het zodanig zwaargewond is dat het niet voor consumptie geschikt is, dan wordt het, ver van de openbare weg, in de natuur achtergelaten als biomassa. In de slachtplaats wordt het dier ontweid, alle organen worden uit het dier genomen en onderzocht op mogelijke afwijkingen. Na goedkeuring gaat het dier de koelcel in, wordt het thuis administratief verwerkt en krijgt de aangesloten

poelier bericht om het dier verder te verwerken voor consumptie. Bovenstaande geldt ook voor gedode dieren in het kader van beheer en schadebestrijding (jacht).

Als het dier niet op de plek ligt en gevlucht is, dan wordt de zweethond ingeroepen.



Meestal gaan we gedurende de nachtelijke uren niet nazoeken om verstoringen te voorkomen. Op de letselplaats zal de zweethondengeleider kijken of er zweet, botstukjes of weefsel liggen. Hierdoor krijgen we een idee van het opgelopen letsel. De zweethond wordt ingezet, nadat een band of tuig is aangebracht aan de hond, voorzien van een 10 meter lange lijn. De hond zal de geur opnemen en met een lage neus het (zweet) spoor van het gewonde dier volgen. De lengte van het spoor kan variëren van enkele tientallen meters tot enkele kilometers. In een groot aantal gevallen wordt het dier dood aangetroffen. Als het nog leeft dan hebben wij de benodigde toestemmingen om het dier uit zijn lijden te verlossen.

Hierna volgt dezelfde procedure als eerder is beschreven, dus ontweiden en naar de koelcel brengen. Maar, zult u zich wellicht afvragen, welke honden kunnen dit werk doen, wie kan en mag dit doen en hoe trainen we een zweethond.

De trainingen vergen de nodige tijd en ervaring. We beginnen met de pup een sleepspoortje te laten uitlopen, dus een stukje huid van wild te slepen door het bos of weiland. Daarna gaan we over tot het druppelen van bloed en maken we een bloed(zweet)spoor. Al naar gelang van de vorderingen van de hond gaan we het spoor langer maken in lengte en in tijdsduur. Hierna gaan we sporen leggen om dan de volgende ochtend uit te werken. Heel belangrijk is dat we voor ons zelf het spoor goed markeren, zodat we altijd kunnen zien of de hond het spoor volgt en niet in de verleiding komt om een ander geurspoor te volgen.

In het algemeen ben je ca 100 uur bezig om precies te ervaren hoe jouw hond zich gedraagt op een zweetspoor. Dit kan per ras verschillend zijn. Als alles goed verloopt tijdens de trainingen kan de hond deelnemen aan een officiële zweetproef.

Er zijn verschillende hondenrassen die zeer geschikt zijn voor dit werk. Zo zijn er de Hanoveranen, Bayers, Teckels, staande jachthonden en nog vele andere rassen. Maar het is erg belangrijk dat de zweethondengeleider een goede band heeft met de hond en ook volledig de hond het vertrouwen geeft dat deze zijn werk goed doet. In principe kan iedereen met een geschikte hond deze trainingen volgen. In de praktijk echter worden vaak meerdere eisen gesteld aan het team. Zo kan

het zijn dat de geleider in het bezit moet zijn van een jachtakte en de hond een erkend certificaat moet hebben behaald. Het blijft wel noodzaak om honden die niet regelmatig worden ingezet, toch scherp te houden door middel van trainingen. Voor de hondengeleider hebben we ongeschreven regels zoals, het niet doen van uitspraken over wie en wat er gebeurd is tijdens het faunabeheer.

## Geweigroei bij edelherten

Henry Kats

Een van de meest bijzondere gebeurtenissen in de natuur is m.i. de geweigroei bij herten. Ik heb daar al eerder over geschreven (2018) maar de geweigroei nog nooit zo gevolgd als in het voorjaar 2021. Het edelhert dat in Berg en Bos loopt is goed te volgen omdat hij in een gesloten wildbaan leeft. Na de afworp van zijn gewei op 26 maart 2021 ben ik iedere vrijdagochtend vroeg naar de hertenbaan gegaan om het hert te fotograferen. Misschien dacht hij wel: "Daar heb je hem weer, ga toch weg man en laat me rustig herkauwen". Ik wist wel dat een hert na afworp binnen vijf maanden een compleet nieuw gewei op zijn kop heeft maar ik stond er nu toch wel van versteld hoe het gewei iedere week was gegroeid. Terecht dat er in het groene wereldje gesproken wordt van 'het hert schuift zijn gewei'. Na zeven weken had al behoorlijke kolven op zijn rozenstokken.



Als een hert zijn gewei heeft afgeworpen, wat hij ieder jaar opnieuw weer doet, dan ontstaat er op het breukvlak een fluweelachtige basthuid met daarin heel veel bloedvaten die zorgen voor de aanvoer van groeistoffen voor het nieuwe gewei. Alleen de mannelijke dieren hebben geweien. De geweicyclus: de groei, het vegen en het afwerpen van het gewei gebeurt bij edelherten, damherten en reebokken op dezelfde wijze maar in andere tijden van het jaar. Ik beperk mij in

dit artikel tot de groei van het gewei bij het edelhert.

Een gewei bestaat uit twee geweistangen die op de rozenstokken met de schedel zijn verbonden. Ieder jaar rond februari/maart werpt een hert zijn gewei af.

Hormonen zorgen ervoor dat vanuit het bloed een laagje beenoplossende cellen wordt gevormd tussen de verbinding van de rozenstok en de stang, net onder de rozenkrans. Dit proces kan zich in een normale situatie zeer snel ontwikkelen. Het gebeurt dat de stangen gelijktijdig afgeworpen worden maar meestal volgt na het afwerpen van de eerste stang de tweede stang binnen een paar uur, in enkele gevallen een paar dagen.



Na het afwerpen van zijn geweestangen heeft een hert bloederige breukwonden op de plaatsen waar de stangen op zijn kop hebben gezeten. Vrij snel droogt het bloed op en ziet de wond er bruin uit. Direct begint rondom de wond de huid zich te sluiten, het begin van de groei van een nieuw gewei. De groei van het gewei wordt, evenals het vegen en afwerpen, door hormonen bepaald.



Vanuit de slaapslagader wordt bloed met bouwstoffen toegevoerd naar de fluweelachtige huid om de nieuwe beenmassa. In die huid lopen zeer veel bloedvaten voor de aanvoer van groeistoffen om het nieuwe gewei te voeden. Het gewei groeit snel en in korte tijd vandaar dat men van oudsher zegt dat het gewei naar boven schuift. De herten zijn zeer voorzichtig in de tijd dat het gewei zich ontwikkelt. Een bastbeschadiging kan onder andere de oorzaak zijn dat een gewei afwijkingen vertoont. Een hert in de bronsttijd (paartijd) kan dan niet meer imponeren of gevechten aangaan. Indien er, tijdens de opbouw van het gewei, schermutselingen zijn, worden deze niet met het gewei maar op geheel andere wijze beslecht. Ze staan dan even op hun achterlopers en geven elkaar trappen met de voorlopers.

Na ongeveer vier tot vijf maanden, zo rond half juli, is het nieuwe gewei volgroeid, het schuiven is voorbij. Onder hormooninvloeden is het gewei een harde beenmassa geworden. Het bloed kan niet meer verder, de bloedvaten sluiten zich en de basthuid gaat indrogen, de zenuwen sterven af. Vaak zie je hele zwermen vliegen om de kronen waar de basthuid aan het vergaan is. Het gewei is klaar om geveegd te worden. Langs boomstammen vegen de herten en reebokken de oude basthuid van de beenmassa af. Bloederige repen basthuid hangen dan aan het

gewei. De bomen worden behoorlijk beschadigd tijdens het vegen. Boomsappen en bloed werken op elkaar in en geven het gewei de zo bekende bruine kleur. Meestal vreten de herten de basthuid direct op omdat dit voor hen zeer eiwitrijk voedsel is. Soms vind je wel eens een stukje basthuid. Waarschijnlijk is het hert tijdens het vegen verstoord en vertrokken naar een andere veegboom. Blijft er een stuk eiwitrijk basthuid liggen dan zijn er nog vele andere dieren die zich hieraan te goed doen. Na het vegen is het gewei klaar voor gebruik: imponeergedrag en/of een gevecht aangaan met concurrenten in de bronsttijd, de paartijd van de edelherten.



Voor dit artikel heb ik 25 foto's gemaakt waarin de groei van het gewei per week te zien is. Slechts enkele zijn bij dit artikel gevoegd.

**Wilt u de gehele geweigroei op foto zien,  
bekijk dan alle foto's op de site: [www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl)**

Ik heb per week ongeveer 30 foto's gemaakt waarvan ik er steeds één heb uitgekozen voor de site om de cyclus te volgen. Blij dat ik digitaal kan fotograferen en niet meer hoeft te denken in fotorolletjes van 24 of 36 opnames en de kosten van afdrukken en vergrotingen. Ik hoop dat u, als u de foto's bekijkt, net zoals ik verbaasd zult staan over de toename van het gewei die per week plaats vindt.



## Mededelingen bestuur

### Ooievaars in Het Woudhuis

In het gebied 'Het Schol' (Natuurmonumenten), waar ons ooievaarsnest staat, zijn weer jongen geboren. De ooievaars zijn haast niet meer te zien door de uitgroei van de bomen. Met de verrekijker konden we op 31 mei nog wel vaststellen dat er twee jongen op het nest zaten maar foto's daarvan maken lukte niet meer. Wel hebben we een lepelaar, zilverreiger, blauwe reiger en veel kwakende groene kikkers waargenomen.



### Vleermuizeninventarisatie Berg en Bos

I.v.m. de coronapandemie zijn er in januari geen vleermuisinventarisaties gehouden. De vleermuizen konden rustig verder gaan met hun winterslaap.



### Vrijwilligers gevraagd voor het werken in de heidegebieden!

Om het vrijwilligerswerk op de Tongerense heide en de Noorderhei te blijven uitvoeren hebben wij nieuwe vrijwilligers nodig. Data en verdere informatie staan elders in dit boekje. Mocht u geïnteresseerd zijn, of iemand weten die wij zouden kunnen benaderen voor dit werk, dan vernemen wij dit graag. Onze telefoonnummers staan op de achterpagina.

### Afscheid Pauline Kats

Pauline heeft vanaf 2012 onze website verzorgd. Het was een goed besluit want de geheel vernieuwde website werd veel bezocht en we hebben er nieuwe donateurs aan overgehouden. Maar.... het donateursaantal loopt helaas terug en daaraan gekoppeld de financiën. Aangezien de website geheel vernieuwd zou moeten worden i.v.m. beveiliging en nieuwe software hebben we helaas moeten besluiten om te stoppen met de website, dit zal halverwege 2022 gebeuren. Een en ander viel samen met de mededeling van Pauline dat ze het behoorlijk druk heeft en eigenlijk met het beheren van de website wilde stoppen. Wij hebben tijdens onze vergadering op 2 november 2021 op informele wijze afscheid genomen van Pauline en zijn haar zeer erkentelijk dat zij al die jaren onze website heeft bijgehouden en een aanwinst was in ons bestuur.

## **Van website naar facebook**

Wij gaan in 2022 over naar een facebookpagina. U kunt de SBDV nog steeds bereiken, de huidige mailadressen blijven voorlopig bestaan. Te zijner tijd zal via de oude website een link komen waardoor u wordt doorgeschakeld naar de nieuwe facebookpagina.

## **Vrijwilligersbijeenkomst**

Ieder jaar organiseert het bestuur een bijeenkomst voor onze vrijwilligers. Dat zijn de mensen van het nestkastenproject Radio Kootwijk, vrijwilligers onderhoud Tongerense heide en Noorderhei, vrijwilligers die meewerken aan de totstandkoming van ons jaarboekje, bestuursleden en oud-bestuursleden, medewerkers van Berg en Bos en onze gidsen. Het is altijd een gezellig buitengebeuren, verwarmd door een vuur in een mooi gelast wagenwiel, dit alles onder het genot van een hapje en een drankje. Op 3 september 2021 zou dit plaats hebben gevonden. Aangezien de Stichting 35 jaar bestond zouden wij dit extra feestelijk vieren maar.... ook hier gooide het coronavirus roet in het eten. Gezellig om een openuur zitten op anderhalve meter afstand van elkaar en dan nog proberen te praten gaat niet lukken. Wij proberen dit in het voorjaar 2022 alsnog te organiseren.

## **Nieuw project**

Ook hier vertraging bij de realisering van ons project. In Berg en Bos staat bij de wildbaan een voerhut waar het voer voor de edelherten, damherten en wilde zwijnen wordt bewaard. Deze dieren worden in de weekends verzorgd door een aantal vrijwilligers van onze Stichting. Tevens wordt bij de voerhut uitleg gegeven over de dieren die in deze afgesloten wildbanen leven. De voerhut is aan vervanging toe, boktorren en houtworm zijn bewoners geworden. Geld dat wij via de heer Sandmann (oud-wethouder van Apeldoorn) hadden ontvangen gaat gebruikt worden voor de nieuwe voerhut. Deze zal gemaakt worden met hout uit Berg en Bos. In samenwerking met boswachterij Berg en Bos en de gemeente Apeldoorn zal dit waarschijnlijk voorjaar 2022 gerealiseerd worden. Meer hierover komt in het SBDV-boekje 2023.

## **Beamerlezing Geurt Besselink**



Helaas is de beamerlezing ‘Veluwe, onverwacht weerzien’, met prachtige natuuroopnames van Geurt voor de tweede keer niet doorgegaan i.v.m. de coronacrisis. Wij hopen dat dit in het voorjaar 2022 alsnog kan plaatsvinden. Afhankelijk van wat er kan zal dit via de media en de site bekend worden gemaakt.

© foto: Geurt Besselink

## Ijzerrijke kwel is heel belangrijk

Gert-Jan Blankena (ecoloog)

Kwellen? Dat klinkt niet goed. En banket? Dat klinkt al beter. Maar het is toch heel anders: een kwelbanket is een afzetting van ijzer in een beekoever, tot soms wel een meter hoog. Kwel is het verschijnsel waarbij grondwater onder druk uit de grond komt. Die druk wordt veroorzaakt door hoogteverschillen. Dat kan een stuwwal op de Veluwe zijn, maar ook een dekzandrug in lagergelegen gebieden. Regenwater dat op zo'n hoger gelegen plek valt, zakt weg in de bodem en zal uiteindelijk op de

laagste plekken als kwelwater weer tevoorschijn komen. Dat kan soms wel tientallen kilometers verderop zijn. Zo is bekend dat een deel van het Veluwewater, afkomstig van de stuwwal, aan de andere kant van de IJssel weer aan de oppervlakte komt.



Op de soms vele tientallen jaren (tot soms zelfs eeuwen!) durende reis door de bodem neemt het water allerlei stoffen op, onder andere ijzer. Dit ijzer is opgelost in water, maar zodra het aan de oppervlakte komt verbindt het zich met zuurstof. Hierdoor oxideert ('roest') het ijzer. Het is niet langer oplosbaar in water en slaat in vlokken neer. Het water krijgt een oranjebruine kleur, zoals bij sommige stadsvijvers in Apeldoorn goed te zien is. Die neerslag ziet er niet uit, maar is toch een aanwijzing dat het water van een hoge kwaliteit is. Ijzerhydroxide heet dit onsmakelijk uitziende goedje officieel.

Langs beken is soms een concentratie van uittredend ijzerrijk water te vinden. Dat water komt uit de oever en het ijzer oxideert onmiddellijk. Daardoor ontstaat een ophoping van ijzervlokken. Er is te weinig stroming om die vlokken af te voeren. Het vormt banketten van soms wel een meter hoog langs de oevers van een beek of spreng. Ook in het beekdal kunnen plekken voorkomen waar kwelwater uittreedt. In de beekdalen liggen ijzerrijke grondsoorten. Daar gebeurt door jaren heen hetzelfde proces van ophoping van ijzervlokken. Na vele eeuwen ontstaat hier een keiharde laag van ijzer: ijzeroer ofwel limoniet. Nog een andere naam is moeraserts. Afhankelijk van de kweldruk kunnen de afzettingen van limoniet wel 50 centimeter dik zijn. Al vanaf de tiende eeuw werd in onze omgeving moeraserts gebruikt om ijzer te winnen.

Ijzererts dus, maar dan van Neerlandse bodem! Vooral in het beekdal van de Oude IJssel is veel 'oer' afgezet. Tot ver in de twintigste eeuw is deze delfstof daar gewonnen om gietijzer te maken. Ook op de Veluwe zelf werd ijzer gewonnen. Aanvankelijk waren het vooral klapperstenen, een vorm van limoniet in verbinding klei en zand dat als erts werd gebruikt. Het ijzergehalte in de klapperstenen was laag, hooguit 20 tot 30 procent. Pas later werd moeraserts gebruikt, dat in de kwelgebieden van de IJsselvallei gewonnen kon worden. Moeraserts heeft een veel hoger ijzergehalte (tot wel 75 procent) en het was ook nog eens gemakkelijker te winnen. Ecologisch gezien is ijzerrijke kwel belangrijk. IJzer is in staat om fosfaat af te vangen. Fosfaat is in een ecosysteem niet welkom. Het is afkomstig van de drijfmest (gier) uit de landbouw. Het uitrijden van drijfmest begint al in februari. Het gras groeit dan nog niet en op de akkers is de mais nog niet gezaaid. Een deel van de mest spoelt met regenwater uit naar het grondwater en komt uiteindelijk in de sloten terecht. Maar in kwelgebieden bindt het ijzerrijke water zich met het fosfaat tot een onoplosbare verbinding en is dan niet meer beschikbaar voor planten. Het is niet zomaar dat de natuurgebieden op de Oost-Veluwe bijna allemaal in kwelgebieden liggen!



# Myxomyceten of Slijmzwammen

Jan van Hulst

## **Gesignaleerd:**

Een vormeloze klodder slijmerige massa met een glanzend kruipspoor, geaderd, geel van kleur, zichzelf voortbewegend op dood hout: “Wat mag dit nu weer zijn?” Bij de meeste mensen is de eerste impuls: “wat een vieze troep” en de tweede impuls is meestal: “doorlopen”. Slijmzwammen zijn merkwaardige organismen. Ongeveer 1000 verschillende soorten zijn wereldwijd bekend. Vele soorten daarvan zijn kosmopoliet en komen wereldwijd voor. Zo'n 300 soorten komen in Nederland voor.

## **Planten, Dieren, of toch wat anders.**

Over de plaats van slijmzwammen in de taxonomische indeling der levende wezens bestond heel veel onduidelijkheid en discussie. Is een slijmzwam nu een plantaardig- of een dierlijk wezen of toch nog wat anders. Slijmzwammen zijn merkwaardige organismen. In hun verzamelnaam komt het woord “zwam” voor. Dit zou betekenen dat zij aangezien worden als vertegenwoordigers van een bepaalde groep zwammen of paddenstoelen uit het Rijk der Fungi, maar dat is niet het geval. Ze nemen een eigen plek in onder de amoebe-achtige organismen. Vroeger was het eenvoudig. Als je naar de natuur keek dan kon je voor wat betreft de indeling van levende wezens het onderscheid maken tussen wezens die behoorden tot het dierenrijk of tot het plantenrijk.

Tegenwoordig worden alle levende organismen ingedeeld in 5 Rijken:	
Monera	Protozoa of ééncelligen
Protoctista	Zweephaardiertjes of Flagellen
Fungi	Zwammen, Schimmels en Korstmossen
Plantae	Flora of Plantenrijk
Animalia	Fauna of Dierenrijk

Het Vijf-Rijken systeem volgens Whittaker & Margulis.

Slijmzwammen zijn als groep ingedeeld in het Rijk der Protoctista, het Rijk waar onder meer pantoffeldiertjes, amoeben en kiezelwieren zijn ingedeeld en dus ook de myxomyceten. En om het helemaal ingewikkeld te maken: deze zijn weer onderverdeeld in vier groepen die onafhankelijk van elkaar geëvolueerd zijn.

## **De levenscyclus van slijmzwammen.**

Slijmzwammen vermenigvuldigen zich door middel van sporen. Deze sporen gaan kiemen waarna *myxomonaden* en *myxamoeben* ontstaan, die beschouwd kunnen worden als geslachtscellen. Als er twee *myxomonaden* of twee *myxamoeben* bij elkaar komen, smelten die samen, waaruit zich een zogenaamde *zygote* ontwikkelt.

Deze zygote gaat groeien en er ontstaat een *plasmodium*. Het plasmodium is één grote vrij levende reuzencel met daarin enkele duizenden celkernen. Deze slijmerige massa kruipt of zwemt als een reusachtige amoëbe voort met een snelheid van ca. één millimeter per uur, waarbij hij een glanzend kruispoor achter laat, vergelijkbaar met het kruispoor van slakken. Het plasmodium voedt zich met bacteriën en schimmels. De verteerde resten daarvan zijn terug te vinden in het kruispoor. Sommige soorten kunnen felle kleuren vertonen, zoals de heksenboter (*Fulica septica*) met zijn felgele kleur of de bloedweizwam of boomwrat (*Lycogala epidendrum*) met zijn orangerode of rozerode kleur. Slijmzwammen gedijen het best op koele, vochtige en beschaduwde plekken, zoals in spleten en holten, onder de schors van dood hout of aan de onderzijde van dood vrij liggend hout. Als de weersomstandigheden ongunstig worden door bijvoorbeeld droogte, dan passen slijmzwammen een truc toe om te kunnen overleven. De slijmzwammen komen in een soort van rustperiode totdat de omstandigheden zich hebben verbeterd. Het plasmodium trekt zich samen en versterkt de buitenkant met een stevige huid. Dit voorkomt dat het plasmodium tijdens deze rustperiode uitdroogt. Als de omstandigheden zich hebben verbeterd, komen de slijmzwammen uit hun rustperiode en gaan verder met datgene wat zij daarvoor deden, kruipen, eten en groeien. Als de slijmzwammen voldoende hebben gegeten en soms ook onder invloed van licht, gaat het plasmodium, afhankelijk van de soort, over tot de vorming van één of meer grote of kleine vruchtlichamen. In dit stadium is het kruipen gestopt en zet het plasmodium zich vast aan de ondergrond. Vaak groeien de vruchtlichamen als kleine bolletjes of pluimpjes op een steeltje, grotere vruchtlichamen zijn vaak kussenvormig. In het vruchtlichaam ontwikkelen zich de sporen. Als de sporen rijp zijn, barst het vruchtlichaam open, waarna ze door de wind worden verspreid.

### **De levenscyclus is rond.**

Als alles goed gaat, kiemen de microscopisch kleine sporen, waarna er *myxomonaden* en *myxamoeben* ontstaan. Als deze bij elkaar komen kunnen ze met elkaar versmelten, waarmee de levenscyclus weer rond is en een nieuwe generatie kan starten.

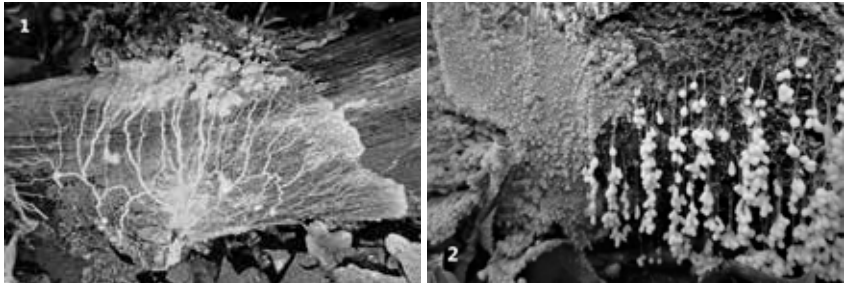
En wie was er van mening dat slijmzwammen eenvoudige en simpele levensvormen waren?

### **Zelf wel eens Slijmzwammen gezien?**

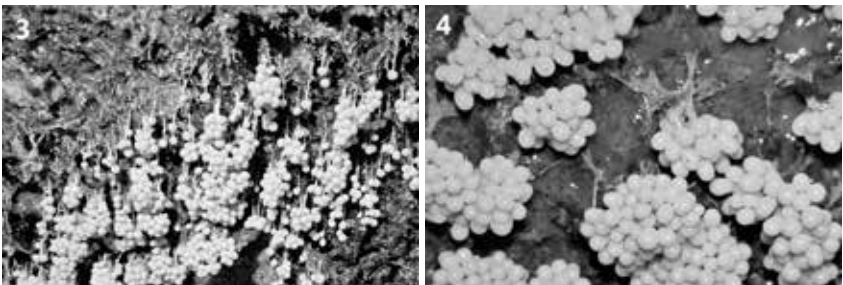
Nee? Zoek dan eens in de periode vanaf de zomermaanden tot in de winter. Het beste resultaat om ze te vinden is na een periode van droogte, na een flinke regenbui, in het bos of in houtopstanden waar afgevalen takken, of met zagen achtergelaten hout ligt. Loofhout of naaldhout maakt geen verschil. Wel is het zo dat bepaalde soorten slijmzwammen een voorkeur hebben voor loof- of naaldhout, vooral als dat dode hout is aangetast door witrot. Je maakt een grote kans dat je een plasmodium met kruispoor- of de bolronde- pluimvormige of kussenvormige

vruchtlichamen van slijmzwammen zult ontdekken, vooral als ze felle kleuren hebben. Maar wel goed opletten want verreweg de meeste vruchtlichamen hebben een doorsnede van ongeveer 1 millimeter.

*Foto's van de levenscyclus van het Troskalknetje (Badhamia utricularis):*



1. Het plasmodium kruipt als een glibberige klodder slijm over een dood stuk hout en voedt zich met bacteriën en schimmels.
2. Het plasmodium heeft genoeg gegeten en is volgroeid. In deze fase trekt het zich samen en ontwikkelen zich de vruchtlichamen. Het gedeelte links op de foto is de ontwikkeling nog in volle gang; op het gedeelte rechts op de foto zijn de vruchtlichamen al gedeeltelijk ontwikkeld.
3. De vruchtlichamen hangen aan gele draadjes. In de vruchtlichamen ontwikkelen zich de sporen.



4. Het rijpingsproces van de sporen is goed op gang gekomen. De vruchtlichamen verkleuren van geel, via oranje en bruin naar blauw.
5. De vruchtlichamen zijn naar blauw verkleurd. Om de vruchtlichamen heeft zich een netvormig kalkachtig huidje gevormd. Hieraan ontleent deze slijmzwam ook zijn Nederlandse naam: Troskalknetje. Ze hangen in trosjes en ze vormen een netvormig kalkachtig huidje.

6. De sporen in de vruchtlichamen zijn volledig gerijpt en de vruchtlichamen barsten open waarna de sporen door de wind worden meegenomen en verspreid. Dit hele proces duurt onder gunstige omstandigheden slechts een week.



Foto's 1 t/m 6 Troskalknetje (*Badhamia utricularis*).

Foto's: Jan van Hulst. Al deze foto's zijn gemaakt in het Orderbos te Apeldoorn.

De foto's komen pas echt tot zijn recht als u ze in kleur bekijkt op de site:

[www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl) – bibliotheek – fotoalbums.

## Jaarprogramma, excursies, beamerlezing 2022

Maaïke Strikwerda

**Kijk u, voor u aan een excursie gaat deelnemen, altijd even op de site of er omstandigheden zijn waardoor de excursie op het laatst niet door kan gaan!**

Vanaf juni afgelopen jaar mochten we ons excursieprogramma weer hervatten. Wat waren we blij! En veel deelnemers ook want de animo was groot. Vanwege de coronapandemie hebben we een **maximum van 15 deelnemers** per excursie afgesproken. Op deze manier kunnen we voldoende afstand bewaren en eigenlijk beviel ons die kleine groepjes goed, dus dat houden we zo. Verder blijven we werken met **verplicht aanmelden voor iedere excursie** via: [excursie@sbdv.nl](mailto:excursie@sbdv.nl) of 06-40784126. Mocht u zich aangemeld hebben en onverhoopt niet kunnen, wilt u zich dan ook afmelden zodat mensen op een wachtlijst kunnen deelnemen?

Wild dat in de bossen leeft beschikt over uitstekende neuzen en oren. Graag voor een excursie geen parfum opdoen en ook geen felgekleurde witte/gele en/of krakende kleding aandoen. Een verrekijker is natuurlijk altijd geschikt om mee te nemen, net als een loep of een spiegelkje om onder een paddenstoel te kijken wat voor soort dit is.



Dit jaar hebben we weer een uitgebreid programma voor u samengesteld. Verdeeld over de Veluwe en verdeeld over het jaar. Onze excursies worden voor de donateurs als eerste aangeboden middels het boekje dat voor u ligt. Daarna worden de excursies via facebook, huis-aan-huisbladen, websites en campings aangeboden. Wees er snel bij dus wat wij stoppen met de inschrijving als er zich 15 deelnemers hebben aangemeld.

Eén van onze gidsen heeft al aangegeven een excursie tussendoor aan te bieden. Deze zal onder andere via onze nieuwsbrief aangekondigd worden. Wilt u deze nieuwsbrief ook ontvangen? Stuur even een mailtje naar [excursies@sbdv.nl](mailto:excursies@sbdv.nl) dan komt u op de lijst.

Pak uw agenda er maar bij en schrijf u in. Heel veel plezier en graag tot ziens!

### **Zaterdag 19 februari 2022**

#### **Wandeling bij Vogelenzang**

Deze wandeling gaan we maken in de Boswachterij Kootwijk. Dit deel van de Boswachterij kenmerkt zich als een bos met dennen en sparren. Zo vroeg in het jaar is het bos nog vochtig en daarom zijn de mossen vaak nog prachtig groen. Vogelenzang heeft een belangrijke rol gespeeld in de herbeplanting van de Veluwe. Gezien het feit dat we vroeg in het seizoen deze wandeling maken hebben we kans om aan het einde van de wandeling ook wild te zien.

**Tijd:** 14.00 uur, duur: 2 à 2,5 uur.

**Opmerking:** zorg in ieder geval voor bij de weersomstandigheden passende kleding. Heeft u een loop neem die dan gerust mee.

**Startlocatie:** parkeerplaats bij de Heetweg 16, Kootwijk.

**Gids:** Marjan Oudshoorn.

### **Vrijdag 1 april 2022**

#### **Excursie Schovenhorst, Pinetum**

Het Landgoed Schovenhorst omvat vijf bomentuinen ofwel arboreta: Kleine Pinetum (1852), Grote Pinetum (1901), Josinapark (1906), Arboretum (1938) en Drie Continentenbos (1967). In deze tuinen is in de loop van de tijd een verzameling naaldbomen bijeengebracht uit gematigde klimaatzones. De botanische tuinen kweken, onderhouden en beschermen een grote rijkdom aan planten en brengen het publiek met deze planten in contact. Tal van plantensoorten zijn de afgelopen decennia verdwenen of worden op dit moment met uitsterven bedreigd. Planten die een belangrijke schakel zijn in ons ecosysteem. Als schakel in die keten hebben zij direct en indirect invloed op de kwaliteit van leven van mens en dier. Vandaar dat het van belang is dat botanische tuinen meewerken aan het behoud van planten- en boomsoorten.

**Tijd:** 14.00 uur, duur: ongeveer 2,5 à 3 uur.

**Startlocatie:** parkeerplaats Landgoed Schovenhorst aan de Garderenseweg tussen Putten en Garderen.

**Gids:** Gerard van Heiningen.

### **Zaterdagmiddag 23 april 2022**

#### **Wandelexcursie Nationaal Park Veluwezoom**

Allereerst gaan we naar de Soerense Beek, waar we de drie Sprengenkoppen gaan (be)zoeken. Een bijzonder stukje natuur. Daarna vervolgen we onze weg door het prachtige Eerbeekse Veld en het Voorste Schaddenveld. Uiteraard wordt onderweg een en ander verteld over het gebied. De kans op het zien van wild is overdag niet zo groot, maar.... je weet maar nooit.

**Tijd:** 14.00 uur, duur: 2 à 2,5 uur.

**Startlocatie:** vanaf parkeerplaats de Plaghak aan de Schaapsallee in Laag-Soeren.

**Gids:** Joke van Tol.

### **Zaterdagmiddag 30 april 2022**

#### **Wandeling langs geheimen van de ondergrondse**

Door Corona is deze wandeling al twee keer uitgesteld. En ondanks het feit dat de viering van 75 jaar bevrijding dan al twee jaar geleden is, nemen we deze wandeling opnieuw op in het programma. In het Speulderbos bij het buurtschap Drie in de gemeente Ermelo liggen de overblijfselen van een onderduikershol. Het is één van de vele schuilplaatsen die gedurende de Tweede Wereldoorlog op de Veluwe gemaakt zijn. Het onderduikershol is in de periode van februari 1943 tot en met juli 1944 gebruikt. Hoe kon zo'n groot onderduikershol gebouwd worden? We duiken in de geheimen van de ondergrondse en brengen er een paar aan de oppervlakte. Het wordt een wandeling waar geschiedenis, natuur en cultuur een plek hebben. Omdat er zoveel te vertellen valt is de duur van de wandeling wat langer. De wandelafstand zelf is korter.

**Tijd:** 14.00 uur, duur: 2,5 à 3 uur.

**Startlocatie:** parkeerplaats aan de Sprielderweg 204, 3852 MH Ermelo.

**Gids:** Marjan Oudshoorn.

### **Donderdagmiddag 12 mei 2022**

#### **Een natuur- en cultuurhistorische wandeling in het Orderbos**

De lente is inmiddels vergevorderd. Bomen en struiken staan in bloei. Plantjes zijn tevoorschijn gekomen. Het broedseizoen is in volle gang. Het orderbos heeft veel afwisselende natuur, maar het is ook rijk aan historie. Tonnen ijzer zijn daar tussen 7e en 10e eeuw geproduceerd voor de ijzerindustrie. Duizend jaar later zijn de restanten van de middeleeuwse ijzerindustrie nog altijd zichtbaar. De gids geeft uitleg en laat voorwerpen hierover zien. Als we tijd over hebben gaan we ook naar het brongebied van de sprengbeek in het Orderbos.

**Tijd:** start om 14.00 uur, duur: circa 2 uur.

**Startlocatie:** de voormalige Politieacademie aan De Kleiberg 15, 7312 SN in Apeldoorn.

**Gids:** Henry Kats.

### **Zaterdagmiddag 21 mei 2022**

#### **Excursie in Koninklijk Park Het Loo te Apeldoorn**

We wandelen in een prachtig gebied met heel veel historie, de hertenkamp, een

kasteel, bijzondere planten en bomen, allerlei gebouwtjes en gedenktekens. De tuinen van het oude kasteel Het Loo zijn in deze periode toegankelijk voor publiek. Het kasteel zelf is niet te bezichtigen.

**Tijd:** 13.30 uur, duur: 3 uur.

**Opmerking:** de toegangsprijs van € 2,- tot het Paleispark komt voor eigen rekening, parkeren is gratis.

**Startlocatie:** vanaf de parkeerplaats van het Paleispark aan het einde van de Boslooweg (tegenover de Pijnboomlaan). Routebeschrijving: vanuit Apeldoorn de N344, Amersfoortseweg. Tegenover de Pijnboomlaan rechtsaf richting Paleispark. Voor het raster is links de parkeerplaats.

**Gids:** Henry Kats.

### **Donderdagochtend 26 mei (Hemelvaartsdag) 2022**

#### **Fietsen op de vroege morgen!**

Het is wel vroeg opstaan, maar “ochtendstond heeft goud in de mond” luidt het spreekwoord. De fietstocht gaat via het Kroondomein, Gortel en Vierhouten en weer terug naar Elspeet. We hopen in het Kroondomein wild aan te treffen. In Gortel nemen we nog een kijkje bij een wildweide. We houden ergens pauze en kunnen dan een kopje koffie of wat anders nuttigen, dit dient u zelf mee te brengen. Afhankelijk van wat we beleven onderweg zijn we halverwege de ochtend weer terug in Elspeet. We hopen u op Hemelvaart te mogen begroeten.

**Tijd:** 6.30 uur, duur: 3 à 3,5 uur.

**Opmerking:** het is aan te raden om een verrekijker en eventueel een fotocamera mee te nemen. Houdt ook rekening met het weer. Misschien is het 's ochtends vroeg nog fris of vochtig.

**Startlocatie:** Elspeet, op de hoek Uddelerweg/Nunspeterweg/Staverdenseweg.

**Gids:** Gerard van Heiningen.

### **Dinsdagavond 21 juni 2022**

#### **Wandeling Klein Boeschoten**

Een Midzomeravondwandeling klinkt op zich al romantisch maar tijdens deze wandeling doen we ook nog een plek aan die bijna sprookjesachtig te noemen is. In de boswachterij Boeschoten ligt een particulier Landgoed met de naam Klein Boeschoten. De oorspronkelijke opzet van het middeleeuwse wildforstersgoed is terug te zien; een erf met gebouwen waaronder een boerderij, twee schaapskooien en een hooibergje, omringd door monumentale eiken, akkers en daaromheen het oude eikenbos. Tegenwoordig is er een biologisch akkerbouwbedrijf. Dit stukje Veluwe verbaast ook de verwoede Veluwe bezoeker, dus zeker een keer de moeite waard om hier een wandeling te maken.

**Tijd:** 19.00 uur, duur: 2 à 2,5 uur.

**Startlocatie:** parkeerplaats(je) aan de onverharde weg op de hoek Hunnenweg met de Arnhemsekarweg, Voorthuizen.

**Gids:** Marjan Oudshoorn.

### **Maandagavond 27 juni 2022**

#### **Wandeling naar Aortjeshuus**

Geschiedenisles terwijl je door de prachtige bossen wandelt en ondertussen misschien wel een glimp van het daar levende wild opvangt. Wie wil dat nu niet? We gaan een kijkje nemen bij het goed bewaarde daglonershuisje van Aortje (1888-1974) en haar gezin ver van de bewoonde wereld....

**Tijd:** 19.00 uur, duur: 2 à 2,5 uur.

**Opmerking:** goede schoenen aan, geen parfum of ritselende kleding en een verrekijker mee.

**Startlocatie:** vanaf de speelweide Stakenberg aan de Stakenbergweg te Elspeet.

**Gids:** Gerard van Heiningen.

### **Zaterdagavond 9 juli 2022**

#### **Wandeling Vossen en Maanschoten**

Aan de weg tussen Voorthuizen en Apeldoorn ligt iets voorbij de hoeve 'Oud Millingen' het natuurgebied Vossen, een fraai cultuurbos met veel loofbomen. Tegen Vossen aan ligt natuurgebied Maanschoten, een door opslag van grove dennen overwoekerd gebied waar kraaiheide en jeneverbessen terug te vinden zijn, maar ook boomkringen gevormd door eikenhakhoutstoven. Een gevarieerde maar wel stevige wandeling, waarbij het mogelijk is om tegen de schemering ook wild te zien.

**Tijd:** 19.00 uur, duur: 2 à 2,5 uur.

**Opmerking:** neem gerust een verrekijker mee.

**Startlocatie:** parkeerplaats De Rode Zanden gelegen aan de Amersfoortseweg tegenover het huis met de naam het Molentje.

**Gids:** Marjan Oudshoorn

### **Zaterdagavond 6 augustus 2022**

#### **Wandeling Pomphul**

Een wandeling door het Kroondomein over het hoogste punt van de Veluwe naar Pomphul. We komen langs de Asselse heide en de oude beukenbossen die voor dit deel van het Kroondomein zo kenmerkend zijn. Een verrekijker meenemen om op zijn minst het uitzicht vanaf de Dassenberg te bekijken of wellicht een hert te spotten op de heide is handig. Het wordt een cultuurhistorische wandeling in een meer dan prachtig afwisselend landschap.

**Tijd:** 19.00 uur, duur: 2 à 2,5 uur

**Startlocatie:** parkeerplaats aan de Amersfoortseweg tegenover Het Aardhuis te Hoog Soeren.

**Gids:** Marjan Oudshoorn.

### **Zaterdag 20 augustus 2022**

#### **Fietstocht rondom Putten – Gerven en de Hell**

Deze avondfietstocht voert ons via het buitengebied van Putten naar de particuliere Landgoederen Gerven en Hell. Onderweg zal de gids jullie uitleg geven over de

omgeving en wat we zoal tegenkomen. Er is een grote kans om reewild te zien dus is het aan te bevelen om een verrekijker en/of fotocamera mee te nemen. De landgoederen zijn privé-eigendom van Barones Antoinette van Lynden. Tijdens de fietstocht krijgt u van alles te horen over de landgoederen.

**Tijd:** 19.30 uur, duur: ongeveer 2,5 à 3 uur.

**Opmerking:** het kan deze zomeravond warm zijn, neem vooral een flesje water mee. Als de weersomstandigheden zodanig zijn dat het niet verantwoord is om te gaan fietsen dan krijgt u dit tijdig te horen, vandaar graag bij aanmelding uw telefoonnummer vermelden.

**Startlocatie:** parkeerplaats Landgoed Schovenhorst aan de Garderenseweg tussen Putten en Garderen.

**Gids:** Gerard van Heiningen.

### **Zaterdag 3 september 2022**

#### **Wandeling Vierhouterbos en Onderduikershol**

We wandelen via het Vierhouterbos, dat ca 2500 ha groot is, langs het Hendrik Mouwenveld richting het Verscholen Dorp. Onderweg zal de gids u uitleg geven over het bosbeheer en de dieren die in het gebied leven. Aangekomen bij het Verscholen Dorp gaan we de nagebouwde hutten bekijken en kunt u op het informatiepaneel lezen wat zich daar in de oorlogsjaren allemaal heeft afgespeeld.

**Tijd:** 14.00 uur, duur: ongeveer 2 tot 3 uur.

**Opmerking:** houdt rekening met het weer en trek goed schoeisel of laarzen aan. Kinderen en/of kleinkinderen zijn van harte welkom. Honden zijn niet toegestaan.

**Startlocatie:** Tongerenseweg in Vierhouten, vanaf de asfaltweg de zandweg inrijden, na de slagboom doorrijden en na ca 300 meter aan de rechterkant is een parkeerplaats.

**Gids:** Gerard van Heiningen.

### **Woensdag 28 september 2022**

#### **Bronstexcursie Elspeet per fiets (exclusief voor donateurs)**

We gaan per fiets naar de bronstlocatie en hopen onderweg nog wild te kunnen zien.

Na uw aanmelding krijgt u de locatie, tijdstip etc. door waar we verzamelen.

**Tijd:** 's avonds, 20 minuten heen- en 20 minuten terugfietsen.

**Opmerking:** denk aan warme kleding!

**Startlocatie:** krijgt u na aanmelding door.

**Gids:** Gerard van Heiningen.

### **Zaterdagmiddag 8 oktober 2022**

#### **Wandeling Planken Wambuis**

Aan de N224 tussen Ede en Arnhem ligt het restaurant Planken Wambuis. Vanaf de parkeerplaats van dit restaurant gaat deze wandeling. Hoe vaak bent u al niet over de A12 of de N224 gereden zonder u te realiseren dat u langs wat geldt als één van de mooiste natuurgebieden van Nederland te rijden. In deze wandeling doen we

maar een fractie van het 2000 hectare grote gebied aan. Een gebied dat het zeker verdient om nog eens vaker een wandeling te gaan maken. Nu gaan we wandelen in het gebied tussen Restaurant Planken Wambuis en de A12 richting het ecoduct. We hopen natuurlijk op mooie herfstkleuren in een prachtige nazomer, maar die garantie kunnen we vooraf niet geven.

**Tijd:** 14.00 uur, duur 2 à 2,5 uur

**Startlocatie:** parkeerplaats Restaurant Planken Wambuis gelegen aan de N224.

**Gids:** Marjan Oudshoorn.

### **Zaterdagmiddag 5 november 2022**

#### **Beamerlezing door: Rien Mouw**

Rien Mouw verzorgt al meer dan 35 jaar presentaties over de Veluwe.

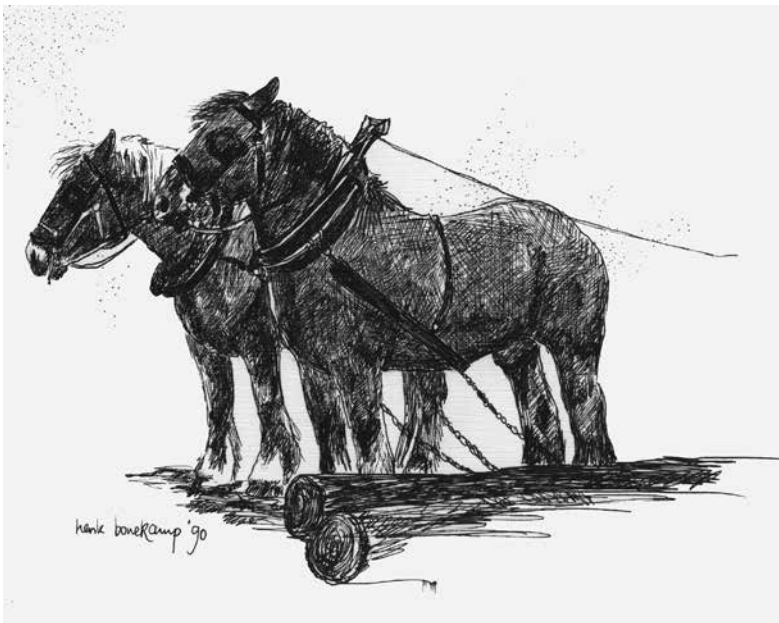
Hij noemt zijn klankbeeld “Zwerven over de Veluwe” met als ondertitel

“Ontmoeting met mens, dier en landschap van de Veluwe”.

De inhoud van het klankbeeld wordt jaarlijks zoveel mogelijk gewijzigd.

Vaste onderdelen van het programma zijn: Karakteristieke Veluwenaren en de edelhertenbronst. In het klankbeeld komen flora en fauna van de Veluwe in alle jaargetijden voorbij. Rien Mouw streeft ernaar om de beelden zo mooi mogelijk in elkaar te laten overvloeien, zodat er zgn. derde beelden ontstaan. Digitale programma's bieden daar prachtige mogelijkheden voor. Een boeiend verhaal, mooie achtergrondmuziek en dierengeluiden maken het geheel compleet.

Aanvang 14.00 uur in het Dorpshuis Ugchelens Belang, Bogaardslaan 81, 7339 AN Ugchelen. Raadpleeg de openbaarvervoer-site [www.9292](http://www.9292) Aanmelding is nodig.



## Moeilijk, moeilijk, moeilijk

Henry Kats

”Moeilijk, moeilijk, moeilijk”, dat was een uitspraak van Brigitte Kaandorp in haar gesproken lied 'Zwaar leven'. Mijn leven is gelukkig niet zwaar maar de term 'moeilijk' kwam in mijn gedachten op toen ik een nieuw artikel wilde schrijven voor dit boekje. In het verleden zijn er artikelen verschenen in onze sbdv-boekjes over: amfibieën (1987), geweiafwerp reebok (1989), dassen (1991), klokjesgentiaan (1991), boomarter (1992), slangen (1993), wilde zwijnen (1994), gierzwaluw (1994), wildtermen (1994 – 1995 – 1996), zevenster (1995), spechten (1995), reeën (1996 - 2020), metselbijen (1996), bosuil (1997), wildwallen (1997 - 2008), klein blaasjeskruid (1999), wespdierven (1999), spinnen (2000), eikenprachtkever (2000), wespen (2001), grafheuvels (2001), balkenbrij en kruudmoes (2001), moerasgebied Het Schol (2002), vuurvliegjes (2002), houtskoolbranderijen (2002), eekhoorns (2003), gewone vlier (2003), stilte op de Veluwe (2003), berk (2004), dood hout (2004), tondeldoos (2005), leemkuilen (2005), geweien (2005 – 2018), rode bosmieren (2006), Kroondomein (2006 – 2007), paddenstoelen (2006 – 2018), dode dieren (2007), nachtdieren (2008), zeearend (2008), bunzing (2009), draaihals (2009), honingbij (2009 – 2010), geursignalen (2010), Hoog Buurlo (2010), klimaatverandering (2011), edelhert (2011), roodwild- en damwildkalfjes (2012), vliegende herten (2012), beekprik (2013), wolven (2014), kraaiachtigen (2015), wisenten (2015 – 2017 – 2018), uilen (2016), driehoornmestkever (2017), aalscholver (2017), distelvink (2017), nachtzwaluw (2018), watervogels (2019), wildzwijn biggen (2018), winterverblijfplaats vlermuizen (2018), emotie bij dieren (2020), zandbij en spinnendoder (2020), eikenprocessierups (2021).

Dan staat er in de meeste jaargangen een artikel van ecooloog Gert-Jan Blankena, zeer gevarieerde onderwerpen die allemaal met de natuur te maken hebben. U kunt het allemaal lezen, ze staan in Pdf-bestand op onze site [www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl).

Maar.... ik stel mij nu de vraag: ”Heeft het nog wel zin dat ik iets schrijf over dieren?”.

Als u iets over een diersoort wilt weten hoeft u maar even via een zoekpagina op internet de naam in te typen en u kunt kiezen uit vele sites over de betreffende diersoort of plant. Daarom begon ik met: ”Moeilijk, moeilijk, moeilijk”. Ik vind het moeilijk om nog een diersoort te beschrijven, het voegt m.i. niet veel meer toe aan wat er op internet te vinden is.



Als u bijvoorbeeld 'mestkever' intypt dan heeft u op de eerste pagina de keuze uit:

- Mestkever – Wikipedia.
- Gewone mestkever.

- Video's van mestkevers.
- Natuurinformatie mestkever.
- Hoe leeft de mestkever / Dier en Natuur.
- Mestkever of Geotrupes stercorarius – Waterwereld.
- Mestkever – 3 definities – Encyclo.nl.
- Puzzelwoordenboek Mestkever – Mijnwoordenboek.
- Mestkever sterkste insect ter wereld – Kijk Magazine.
- Verwante zoekopdrachten voor mestkever (met acht onderwerpen).

Daarna nog 26 pagina's over mestkevers. Begrijpt u nu als ik denk: "Over welk dier op de Veluwe zal ik nog wat gaan schrijven?". Natuurbelevingen zijn m.i. nu interessanter dan over één dier te schrijven. Nu dus een natuurbeleving.



Jong leven.

Ineens is het lente, ook in coronatijd! In de natuur is het al duidelijk waarneembaar. De driehoornmestkever heb ik al ontmoet. Typisch, ieder jaar zie ik deze prachtige kever als eerste verschijnen, vóór de gewone mestkever. Als de andere mestkevers zich laten zien zie ik zelden meer een driehoorn.

De eerste hommelt vliegt van bloem tot bloem. Vogels zijn druk bezig hun territorium af te bakenen. Wij genieten van "het liefelijke gezang der vogels". Maar in de natuur is alles niet zo lief als wij denken. Dieren zijn niet zo lief voor elkaar. Ze schelden elkaar behoorlijk uit om te laten blijken "dit is mijn terrein". In dat opzicht lijken dieren net mensen. Een andere confrontatie met de beginnende lente en het nieuwe leven waren de biggen (frislingen) van het wilde zwijn. Prachtig, ieder jaar weer opnieuw, ieder jaar weer foto's maken. Als ik in mijn oude fotocollectie kijk naar foto's van pasgeboren wildezwijnbiggen dan zijn dat er zo veel waarvan ik ook niet meer weet in welk jaar de foto's gemaakt zijn. Ik moet gewoon stoppen met het maken van ieder jaar dezelfde foto's. En toch... ga ik weer opnieuw met het fototoestel naar de biggen want foto's van de nieuwgeboren biggen had ik nog niet.

Een mooie natuurbeleving hadden mijn vrouw en ik donderdag 1 oktober 2020. Onze kleinzoon Gijs werd geboren. Een prachtig knulletje dat, zoals ieder pasgeboren kindje, geheel afhankelijk is van voeding die wordt aangeboden. Uiteraard gingen wij ons nieuwe kleinkind bezoeken (wel met de beperkingen in coronatijd). Natuurlijk had ik mijn fototoestel bij me. Ik ken geen hulpelozer zoogdierenjong dan een menskind. Als je ziet hoe afhankelijk hij is van zijn ouders... Nou boft Gijs want hij heeft fantastische ouders.





Bijna alle jonge dieren zijn in het begin van hun leven volledig afhankelijk van ouders die voer brengen. In de dierenwereld praten we over nestblijvers en nestvlinders. Het heeft met de ontwikkeling van het jonge dier te maken. Vooral bij vogels is het onderscheid duidelijk. De jongen van nestblijvers worden vaak blind en kaal geboren, kunnen hun nest of hol niet zelfstandig verlaten en worden verzorgd door de ouders. Een aantal voorbeelden van nestblijvers zijn: kraaien, merels, koolmezen, zwaluwen, roofvogels, konijnen, muizen en ratten. Verbazingwekkend, een vogel die uit het ei komt kan na een paar weken vliegen. Wat duurt alles bij de ontwikkeling van een mensenkind dan lang. Gijs leek op een



echte nestvlinder, zijn oogjes waren direct na zijn geboorte open en hij had al veel haartjes op zijn hoofdje. Verder had Gijs wel beperkingen die bij andere nestvlinders niet voorkomen. Bij nestvlinders zijn de oogjes direct na de geboorte open, ze hebben dons of een vacht en kunnen vrijwel direct lopen en/of zwemmen. Ze kunnen hun ouders volgen en zelf voedsel opscharrelen. Meestal worden ze in een grondnest geboren waardoor ze meer gevaar te duchten hebben van eventuele

roofdieren. Vogels die in een boomnest geboren worden hoeven niet te vluchten omdat het nest redelijk veilig is. Een aantal voorbeelden van nestvlinders zijn: reptielen, eenden, zwanen (de meeste watervogels), kippen, Kievieten, hoefdieren en hazen. Een roodwildkalf (jong edelhert) staat een uur na de geboorte op en kan al lopen.

Er zijn ook dieren die hun ouders nooit zullen kennen, bijvoorbeeld zeeschildpadden. De zeeschildpad graaft een kuil, legt daar eieren in en vertrekt weer naar zee. Bij bepaalde soorten spinnen zullen de nakomelingen ook geen ouders hebben, o.a. de wesp- of tijgerspin. Nadat het mannetje volwassen is geworden leeft hij slechts enkele dagen. Na de paring wordt het mannetje vrijwel altijd ingesponnen en later opgegeten door het vrouwtje. Ongeveer een maand na de paring, rond eind juli, worden de eitjes afgezet in een cocon die lijkt op een kleine heteluchtballon die tussen lange



grassprietten met spindraad is vastgezet. Zo'n cocon bevat honderden eitjes en wordt door het vrouwtje bewaakt tot ze sterft. Na een week of vier komen de jonge spinnetjes uit de eitjes en blijven in de cocon tot de lente van het volgende jaar. Alleen de sterkste overleven. Veel jonge spinnetjes zijn weer voedsel voor andere dieren.

Spinnensoorten waarvan de moeder in leven blijft bij de geboorte van de volgende generatie staan toe dat de spinnetjes gedurende een aantal dagen in het nest van hun moeder blijven. Zij zorgt dan voor de vangst van het eerste voedsel. Als het gezin uit elkaar gaat, gaan veel spinnetjes lopend hun eigen weg. Ze kunnen zich ook verplaatsen door middel van hun spindraad, naar een hoger punt gaan, een of meer spindraden produceren en deze laten zweven tot ze iets raken.

Onze kleinzoon, die nog niets weet van spinnen, ligt tussen de voedingen door heerlijk te slapen in zijn bedje. Een groot verschil tussen mensen en dieren is dat dieren de placenta direct na de geboorte opeten om door de geur geen roofdieren te lokken. Bij mensen is dit niet gebruikelijk. Dé grote overeenkomst is in ieder geval dat, als een van de ouders komt, het bekje of mondje opengaat en er wat in moet. In het voorjaar is het belangrijk dat het bijvoeren van vogels gestaakt gaat worden. Jonge vogels moeten rupsjes of kleine insecten hebben (eiwitten) en niet alles wat wij, goed bedoeld, in de natuur brengen. Als de ouders het voer gaan geven dat door de mensen verstrekt wordt kan het mis gaan met de jongen, ze krijgen het verkeerde voedsel. Dus vetbollen, pindakaaspotten (met vaak te zoute pindakaas) e.d. weer opbergen tot de volgende winter. Geef geen spaghetti aan wilde zwijnen (ja, het gebeurt helaas echt!). Als u in het voorjaar in de tuin bezig gaat, laat het oude blad in de tuin maar liggen. Haal het alleen maar van het gras af en hark of blaas niet alles weg. De nieuwe planten komen er wel doorheen, het geeft voedsel aan de bodem en insecten hebben prachtige schuilplaatsen onder de bladeren tegen een koude voorjaarsnacht.

Als de lente zich vroeger dan normaal aandient in deze tijd van opwarming van de aarde en er komt geen nachtvorst meer dan ben ik wel benieuwd of er problemen gaan ontstaan met vogels die wat later terugkeren uit hun winterverblijfplaatsen. De jongen van bijna alle dieren worden geboren in een periode dat er voldoende natuurlijk voedsel voorradig is, weer een verschil met mensenkinderen. Als het voorjaar vroeger begint zullen rupsen en insecten eerder aanwezig zijn dan bij een lente die volgens onze begrippen op tijd is. Voor laat terugkerende vogels kan de voedselpiek voor hun jongen dan weleens voorbij zijn. Maar misschien passen de vogels zich ook aan en komen eerder terug. Het wordt zeer interessant om dit te gaan monitoren.

Ik zou alleen een stukje schrijven over een natuurbeleving maar daar is toch weer van alles bij gekomen wat u waarschijnlijk ook op het internet zou kunnen vinden.



## In de ban van de ransuilen

Hélène Lagendijk

In het vroege voorjaar, tijdens een laatste rondje met de hond op ons park, hoorde ik een onbekend geluid, vermoedelijk van een vogel; dat moest dan een uil zijn zo laat in het donker. Twee jaar ervoor hadden we kunnen genieten van een bosuilenpaar en jongen, maar dit was niet het geluid dat zij toen produceerden. Thuis hebben we de app “vogelgeluiden” geraadpleegd en het bleek de contactroep van een ransuil te zijn. Wat een verrassing. Ik kon toen nog niet vermoeden wat het vervolg zou zijn.

Begin mei: regen, regen en nog eens regen.... van buiten zitten en genieten van de vogelgeluiden was geen sprake. Maar....na regen komt echt zonneschijn en dus konden we naar buiten en luisteren naar de verlokkingen en verleidingen van het vogelvolk. Heerlijk, het klinkt weer als muziek in je oren!



Zo tegen de schemering hoorde ik van drie kanten een klaaglijk pie-oe, pie-oe. Ik ging meteen rechtop zitten en aandachtig luisteren en de gedachte aan de uilen kwam bij me op. Weer pakte ik die app erbij en jazeker: dit was het klaaglijke bedelgeluid van jonge ransuilen! Maar drie.... dan moet er toch een nest in de buurt zijn!

Vanaf die avond lag ik elke schemering op de loer met mijn verrekijker, anti-mug en camera. En dat valt tegen, je hoort ze wel maar zien ho maar, dit zijn kampioenen in verstoppes.

Tijdens één zo'n “schemerspeursessie” zag ik iets in de top van een fijnspar rond onze tuin bewegen; stuntelig geflapper en een hoop dons. Bingo.... en nog in onze tuin ook! Hoog in de spar zat een nest en het kuiken zat er net naast. Takkeling, schiet het door me heen, en hoe is het mogelijk dat ik ze nog niet eerder heb opgemerkt.

Het is er één, dus waar zijn de andere twee? Ik hoorde er toch drie bedelen om eten. Nog geen tien minuten na de ontdekking van het kuiken hoor ik vanuit een andere spar nummer twee roepen. Helaas van nummer drie heb ik niets meer vernomen. Vermoedelijk was dit





eerste kuiken al uit het nest gegaan en verder in de ontwikkeling dan zijn "nestgenoten" en waarschijnlijk door pa en ma de wijde wereld ingestuurd.

Een paar weken hebben we genoten van hun aanwezigheid en hebben we de ontwikkeling kunnen volgen van stuntelige vliegbewegingen tot geruisloos over onze hoofden glijden. Het lawaai en de overvloedige mest namen we voor lief. De uilenballen die we onder de boom vonden hebben we vakkundig uit elkaar gehaald en

bestudeerd. Vermoedelijk is onze omgeving heel wat vogeltjes en muizen armer geworden.

Wat een ervaring en zeker voor herhaling vatbaar wat ons betreft. Nu maar hopen dat de uilen er net zo over denken en onze tuin volgend jaar weer uitverkoren is.

## Nestkastenproject Radio Kootwijk

Joop Rolfes

Het broedseizoen 2021 begon nat en koud. Door deze weerssituatie probeerden de mezen hun broedsel wat uit te stellen, zo hebben de koolmezen hun eieren zo laat mogelijk gelegd, waren de legsels kleiner dan anders en hielden de ouders langer en meer broedpauzes. Dat betekent dat de ouders regelmatig even van de eieren afgaan om het uitbroeden te vertragen.

### Minder rupsen

Alles in de natuur was later dan normaal. Het lukte de mezen niet om hun broedsel gelijk te krijgen met de rupsenpiek. De oorzaak is volgens kenners het door de kou vertraagd uitrollen van de bladeren van de eikenboom. De eik is een broedplaats voor wel honderd vlinders waaronder de eikenprocessierups. Omdat de eik later was dan normaal, waren ook de rupsen later dan gebruikelijk, met als gevolg dat jonge meesjes verhongerden in de nesten.

### Niets aan te doen

De vogelonderzoekers van SOVON in Nijmegen bevestigen het verhaal. Maar volgens Albert de Jong van SOVON kunnen we er niets aan doen. Het ophangen van voedselbollen om zo meer voedsel aan te bieden helpt niet omdat de mezen in deze periode veel eiwitrijk voedsel nodig hebben, en dat zit toch hoofdzakelijk in insecten. Het wachten was dus op beter weer, minder regen en hogere temperaturen. Gelukkig heeft de natuur altijd wel een oplossing. Volgens kenners is het de verwachting dat mezenouders



bij het stijgen van de temperatuur gewoon aan een tweede legsel beginnen. In ons nestkastengebied waren niet meer tweede legsels dan in andere jaren, wel meer dode jonge meesjes.

Hieronder ziet u de resultaten van het broedseizoen 2021.

2020	Legsel
Koolmees	64 paar met 217 jongen
Pimpelmees	11 paar met 51 jongen
Bonte vliegenvanger	41 paar met 201 jongen
Boomklever	11 paar met 53 jongen

2021	Legsel
Koolmees	80 paar met 380 jongen
Pimpelmees	16 paar met 115 jongen
Bonte vliegenvanger	37 paar met 144 jongen
Boomklever	5 paar met 22 jongen
Zwarte mees	1 paar met 5 jongen.



In bovenstaande gegevens zijn de tweede legsels verwerkt

Overige waarnemingen: Koekoek, zandhagedis (vr), wildzwijn-zeug met biggen, eierlevendbarende hagedis, reebok, keiler, raven, rupsen Sint Jacobsvlinder, zwarte specht, kuifmees, hazelworm, roodborsttapuit, buizerd, dassenactiviteit, hinde (van het edelhert).

## Zwarte Specht (Dryocopus martius)

Jan van Hulst



De zwarte specht is de grootste specht in Europa. Met een lichaamslengte van 45 tot 47 cm en een spanwijdte van 64 tot 68 cm is hij net zo groot als een kraai. Tot de zomer van 2019 heb ik vaak het genoegen gehad om ze in het Orderbos in Apeldoorn te zien en te horen. De zwarte specht is onmiskenbaar.

De volwassen vogels, zowel het mannetje als het vrouwtje, zijn geheel zwart. Het mannetje heeft een geheel rode kruin vanaf de basis van de snavel tot aan het achterhoofd, het vrouwtje daarentegen heeft slechts een kleine rode vlek op het achterhoofd. Zowel

het mannetje als het vrouwtje hebben een forse ivorkleurige snavel en een witte iris. Een nestholte wordt door de vogels elk jaar opnieuw uitgehakt, meestal in een oude beuk.



De vorm van de ingang van de nestholte is karakteristiek voor de zwarte specht, deze is ovaal van vorm. Dit in tegenstelling tot nestholten van andere spechten die rond zijn. Verlaten nestholten bieden woonruimte aan o.m. bosuilen en boomkruipers. Onvolwassen vogels zijn bruinachtig-zwart. Het rood op de kop van de jongen is in het nest al aanwezig en het verschil daarin tussen de geslachten is al meteen herkenbaar.

De zwarte specht is een standvogel, dat wil zeggen dat hij bij ons in Nederland overwintert. Wij tellen momenteel ca. 3000 broedparen in Nederland.



Voorgaande jaren heb ik, zoals je kunt zien, vaak het geluk gehad de vogels bij de nestholte te kunnen fotograferen, ook bij het voeren van de jongen (dit uiteraard wel met een telelens om de vogels niet te verstoren). De vorige winter is de verzwakte boom in een heftige storm precies op de hoogte waar de nestholte was uitgehakt, afgebroken en omgewaaid. Dat was het tragische einde van het zwarte spechtenpaar in het Orderbos, dacht ik. Vandaag was ik weer zoals vrijwel elke dag met mijn hondje in het Orderbos. Het was vandaag (28 maart 2021) koud en

onstuimig weer met striemende regenvlagen. Ik liep langs het bosje waar de resten nog liggen van de nestboom die vorig jaar is omgewaaid. Ik keek wat rond door het bos en ontdekte niet ver van de plaats waar de oude nestboom heeft gestaan een ovale holte in een stam.

Het licht was niet optimaal met dat sombere weer, dus ik moest erg goed kijken. En ja hoor, er zat een mannetje zwarte specht in de nestopening, kennelijk op de uitkijk naar een vrouwtje. Ik heb er meteen een foto van geschoten. Ik ben blij dat de zwarte specht in ons Orderbos gebleven is.

## Vrijwilligerswerk in natuurgebieden 2022 en (begin) 2023

**Mocht het vrijwilligerswerk niet door kunnen gaan i.v.m. corona-maatregelen dan ontvangt u tijdig bericht.**

### **Verzamelen en vertrek om 08.30 uur vanaf parkeerplaats Restaurant**

**'Triangel - Gewoon Gastvrij'** aan de Elburgerweg 1, hoek Zwolseweg in Wenum/Wiesel, of elders na afspraak. Van daar gaan we met zo min mogelijk auto's naar de heide. U hoeft zich niet aan te melden voor het vrijwilligerswerk maar u dient wel op tijd op de verzamelplaats te zijn!

Op onderstaande data gaan we vrijwilligerswerk verrichten in natuurgebieden. Iedereen is daarbij van harte welkom, of u nu af en toe eens kunt of altijd! Met elkaar kunnen we ervoor zorgen dat de heidegebieden met hun specifieke flora en fauna bewaard blijven. We werken van **09.00 uur tot ongeveer 12.00 uur**. Iedere vrijwilliger werkt



rustig in zijn/haar eigen tempo. Halverwege pauzeren we voor koffie, thee of fris. Catering hebben we niet dus u wordt geacht zelf drinken en/of versnaperingen mee te nemen en..... een stoeltje of stuk plastic om op te zitten tijdens de pauze is erg prettig. Vaak is er na het werk nog even gelegenheid om een stukje door het gebied te wandelen. We werken volgens de Gedragscode Natuurbeheer, het gevolg hiervan is dat we in de broedperiode van de vogels, 15 maart t/m 15 juli, niet werken.

### **Tongerense heide** (Geldersch Landschap en Kasteelen).

Om de heide in stand te houden verwijderen we daar de opslag van grove den en berk. Data: **zaterdag 15 januari, woensdag 16 februari, zaterdag 16 juli, woensdag 24 augustus, zaterdag 1 oktober, zaterdag 19 november, zaterdag 7 januari 2023, zaterdag 18 februari 2023.**

**Noorderhei** (Staatsbosbeheer). Ook in dit gebied zijn we bezig de heide te ontdoen van opslag van grove den en berk. Soms zien we tijdens ons werk het aanwezige wild. **Alle data Noorderhei zijn op zaterdagochtenden! Data: 29 januari, 5 maart, 6 augustus, 10 september, 22 oktober, 10 december, 28 januari 2023, 11 maart 2023.**

**Landelijke Natuurwerkdag** zaterdag **5 november 2022**. Wilt u in een natuurgebied ergens in Nederland die dag vrijwilligerswerk doen, kijk dan voor meer informatie op [www.natuurwerkdag.nl](http://www.natuurwerkdag.nl)

Alle data kunt u ook terugvinden op onze internetsite: [www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl)

## Bijzondere waarnemingen 2021

### 17 januari

Vorig jaar stond er in het SBDV-boekje bij 'Bijzondere waarnemingen' een stukje over de neushoornkever, Herman Heskamp en Chris Holtslag (woonachtig in Eerbeek) kwamen deze kever vorig jaar ook tegen en hoopten hem in 2021 opnieuw te kunnen waarnemen. Herman werd gebeld door een medewerker van een tuincentrum in de buurt van Eerbeek, waar ze de composthoop aan het leegrijden waren en hij vertelde dat er allemaal larven en poppen van deze kever in zaten. Herman is ernaartoe gegaan en heeft er een heel stel kunnen redden waarna hij de meeste in de composthopen van de IVN-tuin heeft gezet en een paar bij Chris in de tuin in een speciaal daarvoor aangelegde composthoop. Hopelijk zien ze er dit jaar al een paar vliegen, ze zijn benieuwd. Bijgaand: een foto van de larven van onze kevers.



### 6 februari

Tijdens de sneeuw en felle koude begin februari zijn kepen waargenomen bij de tuin van Henk Bonekamp (oud-voorzitter) en zijn tientallen kepen gezien in Paleispark Het Loo. De keep is wat grootte betreft vergelijkbaar met onze vink. Kepen zijn prachtig gekleurd. Ze hebben een oranje borst met donkere vlekken op de flanken en een witte buik en staart. De mannetjes hebben een zwartgrijze kop en de vrouwtjes een bruingrijze kop. Ze leven in Scandinavië en zijn door de ijzige kou met de vorstgrens hier gekomen. Zo veel als er nu zijn waargenomen is uniek. Ze

zoeken in de tuinen naar vogelvoer. Beukennotjes is hun hoofdvoedsel. Heel mooi was te zien dat ze rondom de stam, waar weinig sneeuw lag aan het zoeken waren naar de notjes.

### 10 februari

Puttertjes waargenomen in een plantsoen aan de Koning Lodewijklaan in Apeldoorn.



### **7 maart**

Een goudhaantje in de kerstboom voor het keukenraam bij Guus en Pauline Kats, zij lekker warm binnen en het goudhaantje in de kou. Goudhaantjes komen veel voor maar ze zijn moeilijk te fotograferen en zitten zelden zo laag voor een raam.



### **19 maart**

Gerard van Heiningen heeft foto's van een adder kunnen maken, die zich heerlijk lag op te warmen in het voorjaarszonnetje. Een roodborstje zat op een takje naast de adder. Op de site, foto in kleur, kunt u zien hoe mooi de adder door zijn schutkleur in de omgeving opgaat.



### **19 april**

Marian Buurman zag een ringslang een pad opeten. Dit komt uiteraard vaker voor maar je moet het maar net zien en je fototoestel paraat hebben.

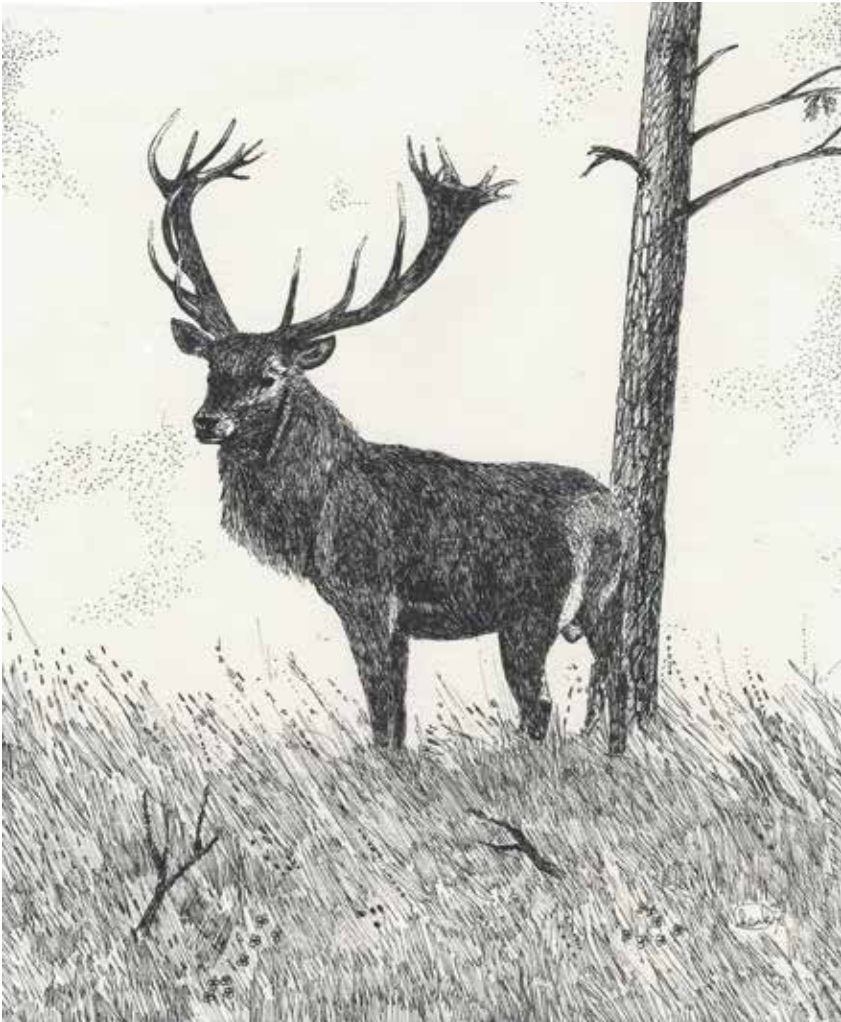


**Begin mei**, ransuilen in de tuin van H el ne en Leo Lagendijk (zie artikel met foto's elders in dit boekje).

## 1 juli

Tijdens een van de laatste nestkastencontroles zag Henry opeens een mannetje van de nachtzwaluw opvliegen. Hij vloog waarschijnlijk op van het nest. Henry heeft even gekeken of hij jongen in een grondnest zag maar is toen weggegaan om het nest niet te verstoren of te vertrappen. Van de nachtzwaluw is bekend dat beide ouders hun verantwoordelijkheid nemen voor het grootbrengen van de jongen, maar als het vrouwtje na twee weken aan haar tweede legsel begint, neemt het mannetje de zorg van het eerste legsel volledig over. Dat was hier waarschijnlijk het geval.

**De foto's komen pas echt tot zijn recht als u ze in kleur bekijkt op de site: [www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl) bibliotheek – fotoalbums.**



## Overzicht activiteiten in 2022 en begin 2023:

### 2022

15 januari	zaterdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
29 januari	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
16 februari	woensdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
19 februari	zaterdag: excursie boswachterij Kootwijk.
05 maart	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
19 maart	* zaterdag: Faunadag Kasteel Middachten.
01 april	vrijdag: excursie Schovenhorst, pinetum.
23 april	zaterdag: excursie Veluwezoom.
30 april	zaterdag: excursie Speulderbos/onderduikershol.
12 mei	donderdag: excursie Orderbos.
21 mei	zaterdag: excursie Paleispark Het Loo.
26 mei	donderdag: fietsexcursie Kroondomein (Hemelvaartsdag).
21 juni	dinsdag: excursie Boeschoten (avondwandeling).
27 juni	maandag: excursie Aortjeshuus (avondwandeling).
09 juli	zaterdag: excursie Vossen en Maanschoten (avondwandeling).
16 juli	zaterdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
03 augustus	* woensdag: bijenmarkt in Epe.
06 augustus	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
06 augustus	zaterdag: excursie Pomphul.
20 augustus	zaterdag: fietsexcursie rondom Putten.
24 augustus	woensdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
03 september	zaterdag: excursie Vierhouterbos/onderduikershol.
10 september	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
17 september	* zaterdag: honing- en hobbymarkt Ugchelen.
28 september	woensdag: brontexcursie Elspeet per fiets.
01 oktober	zaterdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
08 oktober	zaterdag: excursie Planken Wambuis.
22 oktober	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
05 november	zaterdag: Landelijke Natuurwerkdag.
05 november	zaterdagmiddag: beamerlezing Rien Mouw.
19 november	zaterdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
10 december	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
17 december	* zaterdag: Kerstmarkt Kootwijk.

### 2023

07 januari	zaterdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
28 januari	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.
18 februari	zaterdag: vrijwilligerswerk Tongerense heide.
11 maart	zaterdag: vrijwilligerswerk Noorderhei.

\* Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe is aanwezig met een voorlichtingsstand, zie publicaties in de dagbladen en op internet!

***'Kijk regelmatig op [www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl) voor extra aanbod excursies!'***

# Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe

Opgericht 4 juni 1986  
Ingeschreven bij de Kamer van Koophandel  
onder nummer S 41040043

**Doel: Bescherming en behoud van alle op de Veluwe  
voorkomende diersoorten en hun natuurlijke omgeving.**

## **Bestuur:**

Voorzitter:	dhr. G.A. van Heiningen	tel: 0341-266147
Penningmeester:	dhr. P.R. Wervers	tel: 055-3123987
Coördinator excursies:	mevr. M. Strikwerda	excursies@sbdv.nl
Secretariaat:	mevr. G.H. Lagendijk – den Besten	
Bestuursadviseur:	dhr. H.L. Kats	tel: 055-3558686

**SBDV – internetsite:** [www.sbdv.nl](http://www.sbdv.nl)  
**SBDV – secretariaat:** [www.secretariaat@sbdv.nl](mailto:www.secretariaat@sbdv.nl)  
**Opgave deelname excursies:** [excursies@sbdv.nl](mailto:excursies@sbdv.nl)

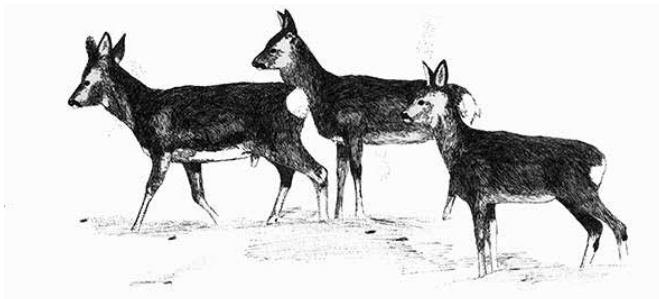
## **Nieuwe donateurs aanmelden bij:**

Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe  
p/a Ordermolenweg 158, 7312 SM Apeldoorn  
e-mail: [penningmeester@sbdv.nl](mailto:penningmeester@sbdv.nl)

Donaties:	minimaal:	€ 7,50 per jaar
	voor het leven:	€ 125,- eenmalig

Rekeningnummer: NL95 INGB 0001 9464 58  
T.n.v. Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe, Apeldoorn

ANBI nummer van de Stichting is: 8166.63.452



Drukwerk: Drukkerij Dijkgraaf